

Mevlâna Bilgeliğinin Özü

[Essence of Mevlâna's Wisdom]

Özgen Ersan

zgnsn@gmail.com

İnsan denilen organizma doğanın programı ve işleyişine tabi olarak yaşamakta iken eklemelenen akıl ve ruhsal etkinlikler nedeniyle diğer canlılardan ayrılmıştır; fakat buna karşın konvansiyonel bir çerçevede kalmaya devam etmiştir. Mevlâna öğretisinde “beşeri benlik” olarak tanımlanan bu yaygın hali aşarak “evrensel benlik” e terfi eden az sayıda insanlar da ortaya çıkabilmiştir. Mevlâna bilgeliği, dini söylemler eşliğinde daha yüksek varoluş seviyelerindeki aşkın insani etkinlikleri tanımlamaktadır. Bu özü damıtarak, “evrensel benlik” tanımını vurgulayıp, bilgi çağı insanların haberdar olması ve özümsemesi, artık “insan 4.0” aşamasına geçmesi hedeflenmelidir.

[While the organism called human lives in accordance with the program and operation of nature, it has been differentiated from other organisms due to the mind and spiritual activities articulated; however, it remained within a conventional framework. A small number of people who were promoted to the "universal self" were able to emerge, overcoming this widespread state defined as "human selfness" in Mevlana's teaching. Mevlana wisdom describes transcendent human activities at higher levels of existence, accompanied by religious discourses. By distilling this essence, it should be aimed to emphasize the definition of "universal selfness" and to be aware and internalized by the people of the information age, and now transfer the "human 4.0" stage.]

Mevlâna (1207-1273) dünya çapında tanınır ve özlü sözleri çoğu yerde karşımıza çıkar. Mevlâna'nın manevi yolculuğu inanç ekseninde olmuşsa da inançtan damıtıldığında insanın organizmal yapısını reforme eden aşkınlık felsefesi ortaya çıkar. Bu ileri anlayış anlatımların içinde kaybolmuş gibidir. Bu sonuç, bizzat Mevlâna tarafından dile getirilmiştir:

“Herkes kendi anlayışına göre oldu bana yâr;

Ama gizli kaldı benim içimdeki esrar (sırlar).”

Mevlâna'nın özlü sözleri, -tıpkı Nietzsche'nin aforizmaları gibi- çoğu kişiyi etkiler ve retorik (vitrin söylem) olarak sıkça kullanıldığı görülür. Çoğunluğun ilgisi bununla sınırlı kalır. Bu özlü sözler Mevlâna ilgisini devam ettirse de öğretinin özü saklı kalır. Oysa bu öz, insan yaradılış özelliklerini (beşeri benliği) reforme etmeyi (yeniden yapılandırmayı) hedeflemişti.

İnsan denilen organizma, diğer canlılar gibi “hayatta kalma” hedefine odaklanarak doğal programını izleyerek ömrünü geçirir. İnsana akıl ve duygular eklemelenmiştir; ne var ki doğal oluşumda akıl, zeka ve diğer yetenekler içgüdülerin hizmeti rolünde kalır. Ruhsal alanda ilkel benlik iktidardadır.

Evrensel benlik

Tasavvufta, içgüdülerin ve temel ihtiyaçların tutsağı olan “ham insan/organizmal kurgu” halini aşmak, ruh ve bilinci egemen kılarak (pişerek) üstün insan (insan-ı kâmil) haline terfi etmek hedeflenmiştir. Mevlâna'ya göre yaratıcıyı hakiki manada idrak edebilecek, “onu layıkıyla övebilecek” olan kâmil

insandır. Tasavvufun özü, “kozmetik benlik” e ulaşmaktır; ya da evrensel benlik, bireyin biyolojik kurgusunun üstüne çıkarak, düşünsel etkinliklerini doğal gereksinimlerinin ötesine geçirebilmesi ile oluşmaya başlar. Çaba ile ruhun ve bilincin, beden ve nefis üzerinde egemenliğine terfi olunur. Birey, “çile” tabir edilen “irade ile nefsin sancılı çatışmaları”ndan geçer, kendini tanımaya çalışır, egosu ve ruhu ile yüzleşir, düşünce gücüyle/derin kavramalarla ruhunu arındırır. Daha sonra benliğin dikkati, kişisel alandan evrensel alana çevrilir. Bu işlem doğaya karşı bir zaferdir; bir devrim ya da metamorfozdur, dönüşümdür. “Yeniden doğuş”, “ikinci doğum”, “esas doğum” olarak da isimlendirilir.

Bu “aşkınlık” ve “kişisel kanaatlerin yeniden (elbette bilinçle) yapılandırılması, ruhsal anlamda özgürlüğü de sunar; “pişmek”, varlıkların en yeri doldurulmazını oluşturmak hedefinde J.P. Sartre’ın “varoluşçuluk felsefesi” ile benzerlikler gösterir, hatta örtüşür (kişisel kanaatime göre dini temel haricinde böyle bir paralellik kurulabilir. Mevlana öğretisi, doğal organizmal yapıyı reforme eden bilinç ekseni “aşkınlık felsefesi”dir. Evreni ve hayatı gönül gözü ile algılamak ve yorumlamak, özümsemek hedeftir. Bu da bir nevi aydınlanma ya da olgunlaşmayı temin eder. Esasen tüm öğretiler, ilkel benlikteki insanlar arasındaki sorunları gideren süpereo kurumlarını yerleştirip, sonrasında insan-ı kâmil olmayı ana eksene almıştır.

Kozmik benlikte yüksek paradigma ve psikoestetik özümseme; erdemler yerleşik hal alır. Kozmik benlikteki birey kendinden adaletlidir; insanlık aidiyet duyguları ve şefkat uygulaması artmıştır. İç dünyasını inceleyip düzenlemiş, doğal benmerkezci yapısını aşmıştır. Daha sonra dikkatini evren ve hayat kurgularına çevirip geniş kapsamlı bir vizyon edinir. Dünya hallerine idari yönetici yetkinliği ile bakar. Bilinç ve irade, doğal/organizmal benliğin ve egonun yöneticisi durumuna yükselmiştir. Kozmik benliğe transfer olan bireyler, -felsefi anlamda- uygar insanlardır; güncel söylemde “bireyleşmeyi” tamamlamış insanlardır.

Beşeri benlik

Kozmik/Olgun benlik’ in karşıtı “beşeri/ham benlik” tir. Yaygın birincil paradigma eşliğinde, doğal biyolojik kurgunun kısıcında, nefsin güdümünde yaşamak, bir nevi “ruhsal körlük” ya da mecazi anlamda “uyku hali” dir (Matrix vb. bazı filmlerde benzer tema işleniyordu). Beşeri benlikte doğa koşulları forsmajör egemendir; hayat mücadelesi liste başıdır. Doğanın kuklası olan bireyler, vahşi orman düzeninin aktörleri olarak çeşitli -insani olmayan- rollere bürünürler. İd ve ego, günlük sorunlarını baş edememe sınırında süperegoyu yener/dışlar. Ham benlik, zorlanmalarını ilkesizlik eşliğinde aşmaya eğilimlidir; fırsatçılık ve açgözlülük reddedilmez; maskelenir; inanç sistemleri, vicdan, adalet kurumları ve insani organizasyonlar, çeşitli akla uydurma başarıları eşliğinde devreden çıkarılabilir. Düşünsel yetenekler ve enerji, “bir sonraki öğün”, “sürekli yenmek”, “çıkarma/para”, “seks” vb. hedeflerine odaklanır. Kişi doğal güdülerinin tutsağıdır; süpereo, yapay bir konumda kalkan/maske olarak ya da vitrin söylem olarak kullanılır. “Varlıklı olmak”, “egemen olmak”, “güçlü olmak” hedeflerinde diğerlerinin haklarını gözetmez, üstelik zayıflıklarından yararlanır. “Hakikat” yerine “çıkarma” a odaklanmıştır; her türlü fırsatı ilkesizce kullanır (Doğa, canlıların temel ihtiyaçlarını temin ederken ilkeli davranmalarını umursamaz). Diğer insanlarla ilişkileri av-avcı ekseninde şekillenir. Ben kazanayım, diğerleri kaybet sin anlayışı reddedilmez, kılıf hazırlanır; düşünsel yetenekler ve zeka, ilkel benliğin (id’in) hizmetindedir. Evren ve hayat kurgularını, dar anlamda ele alır ya da ele almaz/alamaz. Bilgilere dikkatini, yalnızca “dünyevi çıkar aracı” kalıbında aktive eder. Ruhsal anlamda zorlanmalarında rahatlığı/kolaylığı yeğler ve bu tutum baş etme eşliğini düşük oluşturur; böylece kendi kendini dar bir kabuğa (kısıtlı yaşam alanına) hapsetmiş olur. Süpereo ve kurumlarına şekil olarak/sözde uyum gösterir; uyum görüntüsü verir.

Beşeri benliğin yukarıdaki tanımlamasından irrite olanlar ve tepki geliştirenler olması beklenir (Sokrates'in yargılanış sebeplerini hatırlayalım). Düşünsel referanslar açısından -daha fazla nesnellik özeniyle- tekrar ele alınabilir. Tanımlamalar Gauss/çan eğrisinin dolgun kısmı üzerinden yapılmaktadır. Elbette açgözlü ve açığızlerin, çan eğrisinin oransal az yüzdelerinde yer aldığı söylenebilir; fakat, etkinlikleri dikkate alındığında bu oransal az yüzde oranı onları konuya dahil etmemizi engellemez kanaatindeyim. Dünyadaki düzene yönelik tüm organizasyonları, kuralları bozanlar açgözlü ve açığız, fırsatçı/avcı ruhlu insanlar. Ne yazık ki bir kötü, çevresindeki yüz iyiyi bozma potansiyeline sahiptir.

Beşeri benliğin detaylı tanımlaması olumsuzlama içeriyor gibi görünse ve retoriğe sığınma gereksinimi oluşsa da ham benlik çok yaygındır ve her türlü davranışı doğal ve normal yapıdır. Çoğunluk "norm" u belirliyor. Bilge ve çelebi insan henüz bu norm dışındadır. Nitekim Mevlana' yı ideolojilerine tehdit olarak görüp, değersizleştirmek isteyenler de mevcuttur. Mevlâna sağ olsaydı onlara da şefkat uygulaması yapardı.

Ölmeden Ölmek

Tasavvufta, insanın düşünce gücünü forse ederek, beşeri benliğini denetim altına alması, olgun/kozmik benliği özümlemesi, "ölmeden ölmek" (ya da pişmek) olarak tanımlanır. Bireyin ruhsal alanındaki iktidar, -içgüdülerden kurtarılıp- bilincin ve iradenin eline geçmiştir. Burada "ölmek" kodlaması, nefsin yönetilmesi halini temsil etmektedir; semazenlerin beyaz giysileri kefenlerini, müzik eşliğinde dönüş "her şeyin aslına döneceğini", evrenin ve hayatın döngüsel kurgusu ile bütünleşmeyi sembolize eder.

"Bedenin bir ruhu var" halinden "Ruhun ya da bilincin bir bedeni var" haline geçilmiştir. "İki suyun birbirine karışmaması" söyleminin -ezoterik okumada- kozmik benlik ile ham benlik ayırımına işaret ettiği söylenebilir. Bu ayırım o kadar keskin olabilir ki bazı beşeri benlik insanları bu dönüşümü değersizleştirmek yönünde çabaya girebilmektedir. Aslında beşeri benliktekiler, kozmik benliktekileri ayırt edemez, kendi anlayışlarında bir yere oturtamazlar; çünkü zihinlerinde bu konuda bir kayıt yoktur; "bihaber" dirler. Kozmik benliktekiler için ise ham benliktekileri ayırt etme sorunu söz konusu değildir. Fakat şunu da söylemek gerekir: Bazı ham benliktekiler, bilge ve çelebi insan modelini sezer ve saygı eşliğinde ilişkilendirirler.

Batının Mevlâna İlgisi

Dünya nüfusunun büyük çoğunluğu, neredeyse tümü, beşeri benlik kalıbındadır ve insanlık başarı ve bilgi birikimlerine, sosyal organizasyonlara, yasal düzenlemelere, protokol çözümlere, inanç sistemlerine karşın doğa mekanizması, hükmünü sürdürmektedir. İnsan adı verilen organizmanın ortak düşünsel birikimleri, "evrensel bilinç" hedefini sezmiş, bazıları kayda geçirmiş, bunun mümkün olduğu idrak edilmiş; fakat, "kozmik benlik" yaygınlaştırılamamıştır. Bilge ve çelebi insan modeli trend olamamıştır. Anne ve babalar, çocuğunun hayatta kalması için -başetme eşiğini yükseltmek yerine- fırsatçılığa, suç işlemesine dahi göz yummaktadır. Çıkar çatışmalarının keskinliği, retorik ve diplomasi ile örtülmektedir. İnsanlar arası ve uluslararası ilişkilerde ilkel doğamızın forsmajör etkinliği sürmektedir. Maskeleyen olanaklarının, dehümanizasyon (ötekileştirme) ve uzman sömürgecilik tekniklerinin eşliğinde etçil-yırtıcı özün aynen sürdürdüğü dahi iddia edilebilir.

Elbette iktisadi refahın dünya ölçeğinde yaygın ve yerleşik hale getirilememesi ve nüfusun sürekli artması da sancılı beşeri benlik düzeninin sürmesine neden olan güçlü etkenlerdir. İktisadi refahı ve nüfus etkenini bir ölçüde çözümlemiş "batı" olarak tanımladığımız insan topluluklarındaki duruma baktığımızda, batı kültürlerinde "beşeri benlik/kozmik benlik" ayırımının tanımlanmadığını ve

vurgulanmadığını görürüz (aydınlanma ve bireyleşme söylemleri vardır). Batılılar -özellikle soğuk iklimdekiler- insanlararası ilişkilerdeki günlük yaşantı rahatsızlıklarını hafifletebilmişlerdir; “kendine yapılmasını istemediğini başkasına yapmama” düsturu, disiplin ve organizasyonlar etkin olmuştur. Bu yoruma kişi başı gelir ortalaması, gelecek endişesinin gündemi işgal etmemesi vb faktörleri de destekleyici olarak ekleyebiliriz. Bu tablo, batılıların “kozmetik benliğe terfi etmesine gerek bırakmamış olabilir (elbette bireysel aydınlanmalar vardır). Beşeri benlik çatışmalarının ekstrem örnekleri olan dünya savaşları henüz tazedir; belgesellerini dehşetler içinde izleyebiliyoruz. İkinci dünya savaşı sonrası dönemde, moral arayışındaki bazı batılı bireyler, doğu öğretilerinde bir şeyler keşfetmeye başlamışlar ve ilgileri giderek artmaya devam etmektedir. Önceleri, Hintli ve uzak doğulu düşünce terbiyesi ve kişisel gelişim yöntemlerine eğilim gösterdiler; bu arada sufizm ile de tanıştılar. Budizmin ve sufizmin etkisiyle ya da “ezoterik anlamlandırma” kavramı ile kodlanabilen “evrensel bilinç ve kozmik benlik” e yönelme, “bireyleşme” etiketiyle yenice vurgulanmaya başlanmıştır. Bu eğilim, son 50-100 yıl içinde elde edilen insanüstü –makro ve mikro kozmosa ilişkin- bilgilerin bilince yansımaları olarak da yorumlanabilir. Bu konuda bilişsel trafik giderek yoğunlaşmaktadır.

Batı, ekonomik ve öğretim altyapısının sağladığı olanaklarla “kozmetik benlik/felsefi uygarlık” kavramını keşfetme (ve sonrasında yaygınlaştırma) eşiğine yaklaşmıştır. Tasavvuf araştırmacılarının yorumlarına göre bu “yeniçağ hareketi” nin batılı öncüleri, kendilerini “Mevlânâ ilgisini” ile belli etmektedirler. Mevlana’nın bu yüksek anlayışı, 800 yıl önceden özümsemiş ve kayda geçmiş olması, öncü batılılarda hayranlık eşliğinde hayrete sebep olmaktadır; bu hayranlık ve hayret onları törenleri izlemeye motive etmektedir.

Ruhsal Yücelme Süreci

İnsan denilen, organizmaya akıl ve duygu eklenirken olgu ve olayları algılayıp; bunları, kapasitesi ölçüsünde değerlendirip eylemlerinde kullanmaya başladı ve diğer türlerden farklı olarak “yücelme süreci” ne girdi. İlk insanlar, düşünsel yeteneklerin ve duyguların artması eşliğinde organizmal yapıdan kaynaklanan günlük yaşantıda rahatsızlık veren olgu ve olaylara önlemler geliştirdiler bu bir nevi yücelme süreci idi. “Biz insan değil miyiz? Kan içmeyiz!”, “Biz insan değil miyiz? Çıplak dolaşmayız!”, “Biz insan değil miyiz? Bedensel atıklarımızı gizleriz!” vb. sloganlar eşliğinde doğaya karşı yerleşik süperego başarıları kazanıldı. Fakat bu eksenindeki başarılar aynı parlaklıkta devam etmedi ve nihai hedef (kâmil insan) bireysel düzeyde kaldı, çoğunluğa yansımada. İD denilen ilkel benlik ve doğal ego birlikteliği, sosyal maskeler/kalkanlar arkasına gizlenerek, teknikler geliştirerek, uzmanlaşarak, işine geleni elde etmeyi hedeflemektedir. Çoğunluk -en basitinden niteliklisine- uygunsuzluk skalasında kendine bir yer bulduğundan, bu düzen reddedilmeyip tolere edilmektedir. Diğer taraftan konfor olanaklarına sahip olma, bireysel/ruhsal yücelme yerine ikame edilip yeterli görülebilmektedir.

Günümüzde gelinen nokta -bireysel olgunlaşmalar artmakla beraber- bir taraftan da çoğunluk için yücelme sürecinde duraksama, hatta geri dönüşün ipuçlarını vermektedir. Nüfusun fazlalığı, olanakların paylaşılması “kim yiyecek?” sorunu”, “iletişim kolaylıkları” vb sebeplerle yeni bir barbarlık dönemi eşliğinde/içinde gibiyiz. Hayatta kalma zorunluluğu bireye sorunlarını –ne şekilde olursa olsun- çözmeyi dayatıyor. Doğa mekanizmasının forsmajör gücü, kararlılıkla insanlığı, bireysel iradeyi yenebiliyor.

Dünya denilen gezegenin en gelişkin canlı türü olan insanların az sayıdaki bilim adamları, evrenin yaşı, boyutları ve mekanizmasına ilişkin fikir yürütebilecek, tanım/yargı üretebilecek yetkinliğe erişmesine karşın, insanlık ortak iradesi, hayatta kalma temel sorununa gerek/yeter kalıbında ve sürdürülebilir bir çözümü kurumsallaştıramamış ve çoğunluğa yaygınlaştıramamıştır. Bu kadar olabiliyor. Kayda değer sayıda insanlar, süpergoyu, özsaygıyı zedelemeyi göze aldırarak zorlanmalara maruz kalmaktadırlar.

Çoğunluk, hayatta kalma kurgusunun dayattığı birincil (beşeri benlik) ve deforme ettiği “kirli” ruh hali ile ve bir parça uyum şekeri tesellisi eşliğinde ömürlerini tamamlamak durumunda kalmaktadır. Bireylerin liste başı işi “günlük hayatı sağlama ve kolaylama” maddesinin ötesine geçememektedir. Öğrenim/egitim olanakları zaten kısıtlıdır ve geneli “uyku” halinden, ham benlikten kurtaracak içerik ve etkinlikte değildir.

Bilgiler katışıksız olarak verilmekte, “aydınlanma”, bireysel yetenek ve çabaya terk edilmektedir. Kozmik benliğe geçiş için uygun altyapı bulunmadığı gibi, çoğu birey için beşeri benliğin duvarları aşılmazlığını korumaktadır. Bu nedenle, bilimsel gelişme hızı, moral değerlere, paradigmaya yansıtılamamaktadır. Bilim ve teknoloji alıp başını gidiyor; ruhsal tablo yerinde sayıyor gibi. Her yeni nesil, geçmişteki nesillerin defolu yaşam kalıplarını, özellikle psikolojik negatiflikleri aynen tekrarlamaktadır. Çoğunluk doğal yapı ve kurguların kısıtlıdır; “farkında olmayan nesne” gibi, ya da ipleri doğanın elinde olan bir kukla gibi vahşi orman düzeninin avcı ve av rollerinde günlük hayatını sağlama ve kolaylama hedefine damgalanıyor. Bu sığ birincil programı başarabilmek için maskeli davranışlarla zenginleşen uygunsuz tekniklerden oluşan karmaşık bir düzen içinde çırpınıyor. Düşünsel etkinlikler, nesnel olmaktan uzak, “işine gelen ekseninde” “ödül odaklı” kullanılıyor. Bilge, çelebi, uygar kulvarına geçilemiyor.

Genel çözüm, iktisadi refahın yaygınlaştırılması ve sürdürülebilirliği altyapısı eşliğinde –egitim etkinleştirilerek- kozmik benliğin çoğunlukça özümsemesini gerektiriyor. Teknoloji ve bilgi çağı insanına yakışan budur.

Tasavvuf Karşıtları

Ham/beşeri benlik ile kozmik benlik ayrımı -iki suyun birbirine karışmaması tanımındaki- gibi çok keskindir. Kozmik benliktekiler, ham benliktekilere şefkat kredisi açarlar. Fakat, ham benliktekilerden tasavvuf düşmanları çıkabilmektedir ve argümanlar da geliştirmişlerdir: Genellikle Hristiyan mistisizmi (manastır keşişleri) ne benzetirler; gnostiklerden izler bulurlar; İslami ruhban sınıfı peşinde derler; aydınları zehirleyip saflarına katarak islami yıktıklarını iddia ve ifade edenler de vardır. İnternette araştırma yapılırsa çeşitli argümanlar ve ağır ifadelerle karşılaşılabılır.

Kuşkusuz, -tasavvufun dışarıdan görünüşünde- insanın dünya hayatı ile ilişkisinden kopma, miskinlik ve tembellik kanaati ediniliyor. Diğer taraftan, tasavvuf söylemleri de insan için olgunluk /bilgelik /psikoestetik hedefler koyduğunu belirtiyor; karşı olanları, “hiç tatmadığı bir şeyi inkâr etme tutumu” ile etiketleyip kendini savunuyor.

Yani işte akıl bedene eklenmiş; ama faydaları yanında, bu faydalardan hiç de aşağı kalmayacak sorunların kaynağı da “akıl” olabiliyor. Eğer akıl yetkin ise doğal organizmal yapı ile ego ve süperego barıştırılabilir; birliktelik yönetilebilir. Bilge, felsefi uygar kişilerin dünyevi hayattan kopmaları gerekmez; insanlar arası ilişkilerde psikoestetik yaygınlaşır ve insana dair olan her etkinlik saygınlık kazanır kanaatindeyim

Yorum

Dünya nüfusunun tamamına yakını ham benlik kalıbındadır. Ortamlarda ham benlik paradigması egemendir. Sonuçlar ham benlik yansımasıdır. Yani mevcut durumda, insanlar benmerkezcil tutum içinde ve ruhsal alanlarında içgüdüler ya da id iktidardadır; diğer tüm akıl/zeka ve yetenekler id ve duyguların hizmeti rolündedir. Tüm bilimsel gelişmelere, sosyal+yasal organizasyonlara, protokol

çözümlemelere, inanç sistemlerine karşı doğa mekanizması –özellikle içgüdüler aracılığıyla- forsmajör üstünlüğünü sürdürmekte hedefini kararlılıkla oluşturmaktadır. Vahşi orman düzeni, uygarlık söylemleriyle maskelenerek ana ekseninde devam etmektedir. Çıkar çatışmaları, iyi niyet ambalajı (Truva atı) içinde, dehümanizasyon (ötekileştirme), akla uydurma başarıları (diplomasi) vb. eşliğinde tüm keskinliği ile yaşanmaktadır. Yönetici konumunda olanlar bu keskinliği, sırtlan dışlerini -özellikle devletlerarası ilişkilerde- şiddetle algılamaktadırlar.

Doğal organizmal yapı, içinden geldiği gibi davranma anlamı eşliğinde özgürlük ile özdeşleştirilebiliyor. Ne var ki diğerlerinin varlığı ve hakları ortaya sınırlar koyuyor. Konfüçyus'un "başkalarına zarar vermeden isteklerini gerçekleştirilmesi" deneme sınama yoluyla/çarpa çarpa ancak yetmiş yılda öğrenilebiliyor; artık geriye ne kadar ömrü kalmışsa... Bu yetmiş yıl, başkalarının sınırlarını travmatik koşullar/savrulmalar/cezalar eşliğinde öğrenme; kendi ilkel benliğini bu sınırlara adapte etmeyle harcanır; insani potansiyel dar kabuğa hapsedilir ve güdük kalır. "Öfke baldan tatlıdır" dan "nezaket size de huzur verir" noktasına gelmek yetmiş seneye mal olmamalı. Oysa farkındalık ve yönetme yetkinliği, oluşan tablo içinde hareket kabiliyetinin yüksek verimde kullanılması, yani özde özgürlük kazanımı olarak yorumlanabilir.

Günümüzde gelinen noktada nüfus artışı ve hayat temposunun hızlanması, kişinin kendini tanıma gereğini/olanağını dahi lüks haline getirmiştir. Bir taraftan insanlık bilgi birikimini verimli kullanıp kendini geliştirenler olduğu gibi, insani değer yargılarını ciddiye almayanların (açgözlü ve açığözlerin) baskın olduğu, başı çektiği, yeni bir barbarlık çağı da tsunami benzeri üzerimize geliyor. Doğa mekanizması, güç ve kararlılıkla insanlığı, insanlık değerlerini yeniyor olabilir mi?

Peki, insanlığın doğaya karşı başarıları yok mu? İnsanlık, doğal elenme mekanizmasını kendi türü için askıya alabilmiştir (yaşama yetkinliği olmayanlar/sakat ve zayıflar, -diğer türlerde olduğu gibi- ölüme terk edilmez, himaye edilir); bu uygarlık ekseninde yüksek bir başarıdır. Bu başarı, akıl ve duygu eşliğinde oluşan müthiş bir devrimdir. Binlerce yıldır doğal elenme mekanizması insan türü için etkin değildir (istisnalar var elbette). Yaşam yetkinliğine sahip olmadıkları halde elenme mekanizmasından muaf olan insanlar, insani değerler ve organizasyonların kurucusu ve koruyucusu/destekleyicisi olmuşlardır/olmaktadırlar. İşte bu motivasyon, kozmik benlik yönünde yardımcı olabilir/ mi?

Fakat hermetizmde ~ 5000 yıldır, budizmde 3000 yıldır, Mevlevilikte 800 yıldır, bir arpa boyu yol alınamamış gibi. Ham benlik tutsaklığı daha asırlar boyu devam edecek gibi.

İnsana Özgü Evrim Dinamiği

Doğanın canlılardan isteği türlerini devam ettirmeleridir; bu hedefi için tek tek bireyleri önemsemez, genele bakar. Derin/genel değerlendirmede türleri de önemsemediği söylenebilir; çünkü bir türün tükenme sürecinde oluşuyor olan boşluk, yeni türler ya da mevcut türlerden bazılarının evrim atağı ile doldurulur. Doğa türlerin devamı hedefi için her türlü doğru / yanlış, iyi / kötü, ahlaklı / ahlaksız, bilgili / bilgisiz, ilkel / ilkesiz, kontrollü / kontrolsüz, vb. davranışa izin veriyor. Canlıların, vahşice birbirini yemelerine, kaynakları bilinçsizce tüketmelerine, yaşam alanlarını bozmalarına, kontrolsüzce ve fırsatlar elverdiğince üremelerine, bencil, hoyrat, fırsatçı, acımasız, vicdansız, düşüncesiz, ilkesiz vb. olmalarına...

Doğada yaşam yetkinliği edinmemiş ya da sakatlanmış/hastalanmış organizma üyeleri hayatta kalamaz. Ayağına diken batmış, enfekte olmuş bir aslan bile beslenemediği için elenir.

İnsanlarda akıl ve duygu eklenip etkin oldukça yaşam yetkinliğinde olmayanlar yakınları tarafından himaye edilir; elenmeye terk edilmez.

Elenme mekanizmasından muaf tutulanlar (oransal olarak fazladır; kişisel kanaatim % 60 - 85), yeterli/sportif olanlara kıyasla daha fazla gerilim yükleniyorlar, sürekli alarm durumunda kalıyorlar. Yeterli olanlar başatme sınırına gelmeden hafifçe zorlanarak hayati etkinliklerini sürdürürken, elenmekten muaf olanlar, zorlanıyorlar ve yetkin olma çabası yönünde değişik çözüm yolları (servet, makam, çeteleşme vb) bulup uyguluyorlar. Bu zorlanmalar farklı bir evrim yöntemi olarak karşımıza çıkıyor olabilir mi?

Sonuç

Bilim ve teknolojinin gelişim hızı, insanlık ölküsüne yansıyabilseydi, ya da çan eğrisinin dolgun kısmı evrensel benliktekilerden oluşsaydı, retorik ile defakto hayat örtüşmeye yaklaşırdı. Ancak bu hedef ütöfik kalıyor. Çelebi insan ya da evrensel benlik, bu metinde yalnızca tanım olarak paylaşılmıştır.

Nüfus artışının negatif etkileri sebebiyle insanlık yeni bir barbarlık çağı eşığıne gelmiş gibidir; işaretleri izlenebiliyor. Ham benlik ortamını destekleyen koşullar artıyor. İnanç sistemleri, insani organizasyonlar, adalet kurumları insanlar arası ilişkileri düzenlemekte giderek zorlanıyorlar. Bu tabloda evrensel benlik insanları en azından mayalama etkisi yapabilir sayıya erişir mi? Yoksa, Mevlâna ilgisi, başkalarına laf sokmak için onun söylemlerini alet etmekten öteye gitmez mi?

Kaynaklar : 2007 Dünya Mevlâna Yılı; İMO bülteni İzmir 2007 Mart

Aşkınılık Felsefesi (<http://www.forumfelsefe.org/index.php/topic,150.0.html>)